

Г.М. ГНІЗДОВСЬКА,

аспірантка

(Одеський національний університет

ім. І.І. Мечникова)

(Науковий керівник професор І.С. Канзафарова)

РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ У РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ

Ключові слова: професійний футбол, правове регулювання, цивільно-правові норми, відносини у професійному футболі, трансферний контракт.

В останні роки внаслідок економічних та соціальних причин професійному футболу в Україні приділяється все більше уваги. Важливу роль у цьому відіграє комерційний інтерес з боку представників українських бізнес-структур та потенційних інвесторів.

У професійний футбол почали вкладати великі кошти (зокрема, на спонсорські кошти будуються стадіони, купуються іноземні гравці, запрошуються іноземні судді) та отримувати значний прибуток (наприклад, за рахунок продажу прав на трансляції футбольних матчів, отримання доходів від рекламних контрактів, надання в оренду стадіонів для проведення культурних та інших заходів).

Професійний футбол перестав бути лише «грою мільйонів», він став прибутковою підприємницькою діяльністю, для подальшого розвитку якої необхідне чітке та ефективне правове регулювання. Яку роль при цьому відіграють цивільно-правові норми? Отримання відповіді на зазначене питання і є метою цієї статті.

Аналіз результатів наукових досліджень питань правового регулювання відносин в сфері професійного спорту таких вчених, як О.С. Августимова, С.В. Алек-

сєєв, О.М. Брілліантова, В.П. Васькевич, Г.Ю. Бордюгова, Нафцигер Джеймс, В.Н. Платонов, А.О. Романов, дозволяє виявити певні особливості регулювання окремих видів професійного спорту, зокрема, професійного футболу.

Необхідно зазначити, що законодавчого визначення професійного футболу немає. Він становить лише вид професійного спорту, який відповідно до ч. 1 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. є комерційним напрямом діяльності у спорті, пов'язаним з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. У свою чергу, згідно зі ст. 1 цього Закону професійний спорт є одним із напрямів спорту – діяльності суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямованої на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них.

Відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону порядок визнання видів спорту в Україні, включення їх до відповідного реєстру та порядок ведення цього реєстру визначаються

центральною органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту.

Згідно з наказом Міністерства у справах молоді та спорту «Про порядок визнання в Україні видів спорту» від 28 квітня 2005 р вид спорту – це сформований певний різновид змагальної діяльності у спорті, що періодично здійснюється з дотриманням чітко визначених правил та спеціально організованої підготовки до участі у змаганнях. У зв'язку з тим, що відповідно до «Переліку видів спорту, що визнані в Україні», затвердженого наказом Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України від 7 лютого 2001 р. футбол був визнаний як один з олімпійських видів спорту, професійний футбол становить один з напрямів спорту в Україні і є видом професійного спорту.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України і складається з цього Закону, відповідних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у цій сфері. У ст. 38 Закону закріплено, відповідно до яких нормативно-правових актів здійснюється діяльність спортсменів, тренерів та інших фахівців у професійному спорті. При цьому безпосередньо зазначені лише вказаний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» та Кодекс Законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII, далі ж за тестом є лише посилання на «інші нормативно-правові акти».

Зазначені норми дають можливість зробити висновок, що професійний спорт регулюється як законами, прийнятими спеціально для регулювання спортивної діяльності, так і окремими нормами інших нормативно-правових актів України.

Джерелами, які встановлюють найбільш загальні засади спортивного права України є Конституція України та Закон України «Про фізичну культуру і спорт», а також інші законодавчі акти України, Автономної республіки Крим, міжнародні

угоди та статuti міжнародних спортивних організацій. Ці джерела створюють широку дискреційну «рамку» для подальшої саморегуляції спортивних відносин актами саморегуляції спортивних організацій [1, 105].

Серед спеціальних законів, що регулюють відносини в галузі фізичної культури та спорту, слід зазначити такі Закони України: «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 14 вересня 2000 р., «Про ратифікацію антидопінгової конвенції» від 15 березня 2001 р., «Про ратифікацію додаткового протоколу до антидопінгової конвенції» від 01 липня 2004 р., «Про антидопінговий контроль у спорті» від 5 квітня 2001 р., «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» від 03.08.2006 № 68-V. Природно, що є багато питань, які регулюються окремими нормами інших нормативно-правових актів України (кодифікованими та не кодифікованими), наприклад, Цивільним, Кримінальним та Господарським кодексами, Кодексом законів про працю, Законами України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р., «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01 червня 2000 р., «Про страхування» від 07 березня 1996 р., «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 р., «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р., «Про рекламу» від 03 липня 1996 р. тощо [4, 106].

У зв'язку з тим, що професійний футбол становить вид професійного спорту та напрям спорту, на суспільні відносини, які виникають у його сфері, розповсюджується дія норм права, що регулюють як спортивні відносини взагалі, так і професійні спортивні відносини. Невелика кількість спеціальних законів, які регулюють відносини у сфері саме професійного футболу, призводить до того, що багатьма питаннями у цій сфері, як було зазначено вище,

регулюються нормами інших нормативно-правових актів України (кодифікованими та не кодифікованими). Особливу роль у регулювання відносин, які виникають в сфері професійного футболу, відіграють норми цивільного законодавства України. Специфіка застосування окремих з них в сфері професійного футболу буде визначена нижче.

Вироблення єдиного підходу до цивільно-правового регулювання відносин в сфері професійного футболу (особливо існуючих спірних питань) при підготовці та проведенні Україною спільно з Польщею Чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. має як теоретичне, так і практичне значення. Вважається, що вживання цивільно-правової форми договору у сфері фізичної культури і спорту та, зокрема, професійного футболу може підвищити майнову відповідальність як спортивної організації, так і самого спортсмена, дозволить гнучкіше передбачати умови співпраці сторін і розподілу доходів [9].

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку даної сфери договірне регулювання в галузі професійного футболу набуває важливого значення, оскільки переважна більшість правовідносин, що виникають між суб'єктами в сфері професійного футболу, має договірний характер. Наприклад, на підставі цивільно-правових договорів здійснюється діяльність футбольних агентів. Регламент з діяльності футбольних агентів гравців FIFA (фр. – FIFA, Fédération Internationale de Football Association – Міжнародна Федерація Футбольних Асоціацій) містить норми, відповідно до яких агент футболістів у своїй діяльності повинен керуватися не лише регламентом, а і національним законодавством [11, 23]. І це безумовно стосується цивільного законодавства України. Виняток становлять лише правовідносини, що виникають між «спортсменами-професіоналами, спортсменами-любителями, тренерами іншими і професійним спортивним клубом, а також іншими суб'єктами

спортивної діяльності» [5, 60]. Дані правовідносини виникають на підставі, в основному, трудових договорів і підпадають під безпосереднє і пряме регулювання трудового законодавства [5, с. 61]. Договори, як застосовуються у сфері професійного футболу та укладаються з професійними футболістами з приводу їх участі в професійній спортивній діяльності, на думку російського цивіліста В.П. Васкевича, поділяються на цивільно-правові договори, трудові договори та змішані договори як цивільно-правові з елементами трудових, так і трудові з елементами цивільно-правових договорів [5].

Серед найменш врегульованих договорів у сфері професійного футболу необхідно виокремити трансферний контракт, укладання якого передбачено Регламентом Федерації футболу України зі статусу і трансферу футболістів. Відповідно до ч. 3 ст. 12 вказаного Регламенту при трансфері футболіста, строк дії контракту якого не закінчився, між клубами укладається трансферний контракт, який підписується керівниками та завіряється печатками клубів [12].

У Регламенті Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Професіональної футбольної ліги сезону 2009–2010 рр. трансферний контракт визначено як форму угоди між клубами про трансфер футболіста [13].

Згідно з ч. 1 ст. 6 ЦК України сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Отже, укладання трансферного контракту, у разі його відповідності загальним засадам цивільного законодавства, не суперечить чинному законодавству України.

Виходячи з аналізу вказаних норм, трансферний контракт слід віднести до не поіменованих договорів, оскільки він регулює відносини, не врегульовані жодним з відомих цивільному праву типів договорів [6]. Тобто, усі істотні умови

трансферного контракту встановлюються лише футбольними клубами, між якими подібний контракт укладається. Неврегульованість істотних умов призводить до виникнення на практиці деяких труднощів при укладанні вказаного контракту. Наприклад, дискусійним є питання стосовно предмета трансферного контракту. В юридичній літературі існує думка, що предметом трансферного контракту (договору про перехід спортсмена) є умови переходу спортсмена. Такі умови можуть включати зустрічне зобов'язання клубу, до якого переходить спортсмен (грошову компенсацію або інше зустрічне зобов'язання), згоду на участь спортсмена в змаганнях у складі іншого клубу та інші дії, спрямовані на перехід спортсмена (наприклад, обов'язок звільнити спортсмена в порядку переведення до іншого працедавця) [8]. Також, оскільки договори про перехід спортсмена стосуються безпосередньо самого спортсмена висловлюється думка про включення як сторони трансферного контракту самого спортсмена, поряд із спортивними клубами [8].

У зв'язку з недостатньою урегульованістю трансферного контракту у Регламенті Федерації футболу України зі статусу і трансферу футболістів, для запобігання зловживань з боку професійних клубів при укладанні трансферних контрактів, вбачається за необхідне прийняття типової форми трансферного контракту. Цим шляхом пішли деякі країни-члени FIFA, зокрема, у Росії типова форма трансферного контракту була затверджена як додаток до регламенту РФС зі статусу та переходів (трансферу) футболістів [6]. Прийняття типової форми дозволить чітко визначити істотні умови вказаного контракту, насамперед, предмет та ціну трансферу, та захистити права професійних футболістів, які практично не враховуються при укладанні трансферних контрактів.

Крім договірних відносин, врегульованих нормами цивільного права, у сфері професійного футболу існує низка недо-

говірних відносин, які також регулюються нормами цивільного права (внаслідок того, що підвищена інцидентність сучасного спорту детермінує необхідність вживання цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю атлетів; високий рівень травматизму характерний для футболу, хокею, багатьох єдиноборств) [2, 473].

На сучасному етапі розвитку професійного футболу питання відшкодування шкоди за травму, отриману футболістом під час ігри, носить дуже спірний характер та потребує більш детального та чіткішого врегулювання. У професійному футболі склалася практика, коли усі витрати, пов'язані з відшкодуванням шкоди за травми гравців, зокрема, на лікування, спеціальне харчування, покладаються на професійні футбольні клуби, з якими у травмованого футболіста укладено трудовий контракт. Такі відносини регулюються переважно нормами трудового права. Але у даному разі зазначених норм недостатньо для врегулювання усіх питань, які виникають з цього приводу. Зокрема, це стосується питання компенсації шкоди за травми, які професійні футболісти отримують при виступах за національні футбольні збірні своїх країн.

Відповідно до інструкцій FIFA, національні федерації надсилають до клубу запрошення кандидатам у збірну команду для участі у передматчевих зборах і самих іграх [3]. Футбольні клуби Європи, які платять «зіркам» великі гроші, давно конфліктують з національними футбольними федераціями та закликають керівництво FIFA та УЄФА (з англ. Union of European Football Associations) втрутитися. Суть конфлікту полягає у наступному: чиновники федерації використовують футболістів як дармову робочу силу у тренуваннях та офіційних матчах, але відмовляються платити у тому разі, коли футболісти отримують травму [3].

У футбольній практиці з недавнього часу почали з'являтися виплати за систе-

мою «національний клуб – національна федерація футболу». Зокрема, футбольна асоціація Англії зобов'язалась виплатити «Ліверпулю» компенсацію у розмірі 500 тисяч фунтів за травму Стівена Джерарда, яку капітан та символ «червоних» отримав, виступаючи за національну збірну. Сума в 500 тисяч фунтів з'явилася не випадково. Асоціація взялась виплачувати Стівену заробітну плату з урахуванням відповідних податків, яка повинна була виплачуватися клубом за той строк, який він проведе на лікуванні [3].

Для підтримки зазначеної ініціативи професійних футбольних клубів у питанні компенсації за травми футболістів з боку національних футбольних федерацій, необхідно застосовувати цивільно-правові норми з відшкодування шкоди, зокрема, положення Глави 82 ЦК України [3]. Вбачається, що за допомогою цивільно-правових норм можна значно ефективніше та більш справедливо врегулювати відносини, які виникають при отриманні футболістами травм під час їх виступу за національні футбольні збірні, та захистити законні права й інтереси як професійних футбольних клубів, так і самих гравців.

Розглядаючи роль цивільно-правових норм у регулюванні професійного спортивного футболу, необхідно зупинитись на звичаї, який відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 7 ЦК України визнається як правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Відповідно до абз. 3 ч. 1 ст. 7 ЦК України звичай може бути зафіксований у відповідному документі. Так, документами, що застосовуються в Україні, в яких зафіксовані звичаї ділового обороту, є «Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів» у редакції 1993 р., Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) в редакції 1994 р., Правила «Інкотермс» (Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати) в редакції 2000 р. та інші.

В сфері професійного футболу існує багато документів, в яких зафіксовані звичаї ділового обороту. Деякі з них давно діють на території України, деякі – ще тільки мають бути ратифіковані. До найбільш відомих та важливих документів, що застосовуються в Україні, в яких зафіксовані звичаї ділового обороту, є «Правила гри у футбол», які були прийняті в 1997 р. Міжнародною Радою Футбольних Асоціацій (англ. IFAB — International Football Association Board). Останні зміни до зазначених Правил були внесені IFAB 1 липня 2009 р. Цікаво, що вперше аналогічні правила були введені ще 7 грудня 1863 р. Англійською футбольною асоціацією. Базувались вони на розроблених в Кембриджському університеті положеннях гри [7; 10; 14]. Усі асоціації та конфедерації, що мають членство у FIFA, мають забезпечувати строге та неухильне дотримання Правил гри у футбол на всіх рівнях змагань [6].

Правила гри у футбол містять норми звичаєвого права та є правовим актом, який регулює відносини в сфері професійного футболу, оскільки загальноприйняті правила поведінки (правила гри у футбол), що склалися, через їх неодноразове одоманітне використання по суті і є звичаєм ділового обороту (звичаєвою нормою) [5, 84]. Правила гри у футбол досить чітко визначені в своєму змісті і широко застосовуються в цивільному обороті. Вказане джерело займає головне місце у регулюванні відносин в сфері професійного футболу, оскільки усі без винятку спортивні змагання з футболу проводяться відповідно до вказаних Правил гри у футбол, порушення норм яких передбачає застосування до порушника штрафних санкцій [5, 85].

Правила ігри у футбол мають подвійну правову природу: 1) розроблені, прийняті і опубліковані Правила гри у футбол є неофіційною систематизацією норм звичаєвого права. Крім того, такі збірки містять і локальні (корпоративні) норми, що регулюють як корпоративні, так і локальні

відносини; 2) вони містять норми звичаєвого права, що розповсюджують свою дію на відносини, які складаються без участі загальноновизнаних футбольних організацій (FIFA, IFAB та інші), що систематизують такі норми звичаєвого права [5, 85].

Виходячи з викладеного, можна зробити певні висновки про роль цивільно-правових норм у регулюванні суспільних відносин в сфері професійного футболу:

1. Незважаючи на існування спеціальних законів, які регулюють відносини в сфері фізичної культури і спорту взагалі та в сфері професійного футболу зокрема, правове регулювання вказаних відносин здійснюється переважно за допомогою норм інших нормативно-правових актів України (кодифікованих та не кодифікованих), особливу роль серед яких відіграють норми актів цивільного законодавства.

2. Головне місце в регулюванні відносин в сфері професійного футболу займають Правила гри у футбол, які мають подвійну правову природу, оскільки, з одного боку,

вони є неофіційною систематизацією норм звичаєвого права, з іншого – містять норми звичаєвого права, що розповсюджують свою дію на відносини, які складаються без участі загальноновизнаних футбольних організацій (FIFA, IFAB та інші), що систематизують такі норми звичаєвого права.

3. В сфері професійного футболу існує практика укладання як поіменованих договорів, так і не поіменованих, одним із яких є трансферний контракт, при укладенні якого у багатьох випадках порушуються окремі норми договірного права та ігноруються права футболістів.

Що стосується застосування цивільно-правових норм при регулюванні відшкодування шкоди за отримання футболістами травм, то вказане питання потребує більш детального вивчення (з урахуванням офіційних позицій провідних професійних футбольних клубів Європи) і може бути предметом подальших досліджень у зазначеній сфері наукових інтересів.

Список літератури:

1. *Алексеев С.В.* Спортивное право России. Правовые основы физической культуры и спорта / [под ред. проф. П.В. Крашенинникова]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2005. – 670 с.
2. *Алексеев С.В.* Спортивное право России. Правовые основы физической культуры и спорта / С.В. Алексеев; под ред. проф. П.В. Крашенинникова. – 2-е изд., стереотип. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2007. – 671 с.
3. *Алтухов С.* Работодатели против чиновников [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://sportdiplom.ru/archive/25-2010-03-15-12-43-02/912-2010-12-14-12-13-00>
4. *Бордюгова Г.Ю.* Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: дис... канд. юрид. наук / Г.Ю. Бордюгова. – К., 2009. – 196 с.
5. *Васькевич В.П.* Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта: дис. ... канд. юрид. наук. – Казань, 2006. – 216 с.
6. *Горлова Д.В.* Правовой анализ формы трансферного контракта об условиях перехода футболиста [Электронный ресурс]: – Режим доступа: http://www.sportobzor.ru/content/articles/index.php?SECTION_ID=302&ELEMENT_ID=2183
7. Дисциплінарні правила Федерації футболу України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.pfl.ua/docs/FFU_Disc_rules_2009.pdf
8. *Зайцев Ю.В.* Правовая природа переходов спортсменов: [Электронный ресурс]: – Режим доступа <http://sportslaw.ru/data/files/transfers.doc>
9. *Каианов Н.В.* Гражданско-правовое регулирование отношений в сфере физической

культуры и спорта / Н.В. Кашапов // Вестник спортивной науки. – 2007. – № 2.

10. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Правила_гри_у_футбол

11. *Прокопець М.А.* Ярмарка футболу: книга о футбольных агентах / М.А. Прокопец, Д.И. Рогачев. – М.: Новая юстиция, 2009. – 424 с.

12. Регламент Федерації футболу України зі статусу і трансферу футболістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ffu.org.ua/files/ndocs_6.pdf

13. Регламент Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Професіональної футбольної ліги сезону 2009–2010 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.pfl.ua/regl.php>

14. Laws of the Game 2010/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fifa.com/worldfootball/lawsofthegame.html>

РЕЗЮМЕ

Стаття посвячена ролі громадянсько-правових норм в регулюванні відносин, виникаючих в сфері професіонального футболу. Проаналізовані основні особливості застосування вказаних норм права і показано можливість врегулювання з їх допомогою більшої частини відносин в сфері професіонального футболу.

SUMMARY

The article is devoted the role of the norms of civil law in the regulation of relations, arising in the sphere of professional football. Analyzed the main features of the application of these norms of law and the possibility of a settlement with their help the most of the relations in the sphere of professional football.

*Рекомендовано кафедрою
цивільного, господарського права та процесу*

Подано 18.02.2011.